

AUDITORLIK FAOLIYATIDA TAHLILIIY AMALLARDAN FOYDALANISHDA ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASH ISTIQBOLLARI

Choriyev Isroil Xamzayevich

TDIU, “Moliyaviy tahlil” kafedrasida dotsenti, PhD

isroil77@rambler.ru

Respublikamizda auditorlik faoliyati rivojlanishining bugungi bosqichida auditorlik xizmatlarini ko‘rsatishda ilg‘or xorijiy tajriba bilan bir qatorda zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanish talab etiladi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentyabrdagi «O‘zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-3946-son qaroriga muvofiq auditorlik faoliyatida xalqaro audit standartlarini qo‘llash talabining belgilanishi, auditorlardan axborot texnologiyalari bo‘yicha ham yuqori bilim, malaka va ko‘nikmalarga ega bo‘lishni talab qiladi. Buxgalteriya hisobini yuritishda turli zamonaviy amaliy dasturiy ta‘minotlardan foydalanilishi, auditorlik faoliyatida ham dasturiy mahsulotlarda foydalanishni taqozo qiladi.

Auditorlik tashkilotlari faoliyatida yagona dasturiy mahsulotlardan foydalanish imkoniyati mavjud emas, uning o‘ziga xos xususiyatlari va muammolari ko‘p, ularning ba‘zilari firma ishini murakkablashtirishi mumkin, lekin shu bilan birga bir qator protseduralar va biznes jarayonlarni avtomatlashtirishni kerakli va hatto zarur hisoblanadi. Muayyan auditorlik faoliyatini boshqarish, shuningdek uni rejalashtirish, albatta, har doim malakali (sertifikatlangan) mutaxassis tomonidan amalga oshiriladi, ijrochilar esa, odatda, auditorlarning yordamchilari hisoblanadi. Shuningdek, auditorlik tekshiruvini o‘tkazishda yagona yondashuvning yo‘qligi va tekshirish natijalarining turlichaligi hamda xulosalarni tayyorlashda ushbu natijalarni tizimlashtirishning murakkabligi auditorlik faoliyatini to‘liq dasturiy ta‘minotini yaratish imkonini bermaydi.

Ikkinchi muammo - tekshirish uchun turli mutaxassislarning yagona yondashuvini ta‘minlash - amalga oshirish yanada qiyinroq. Darhaqiqat, tajribali auditorlarni ham, auditor yordamchilarini ham bitta metodika bo‘yicha ishlashga majbur qilish uchun u universal bo‘lishi kerak, ya‘ni hamma holatlar uchun tushunarli, qulay va mos bo‘lishi kerak.

Bugungi kunda «AuditNET Professional», «AuditNET Standard», «AuditNET Enterprise», «EkspressAudit», «EkspressAudit:PROF», AuditXP «Kompleks Audit», «IT Audit: Auditor» kabi bir qator dasturiy ta‘minotlar yaratilgan bo‘lib, auditorlik faoliyatining turli sohalarida va bosqichlarida qo‘llanilib kelinmoqda. Biroq bu dasturiy mahsulotlar ham universal xarakterga ega emas.

Auditorlik faoliyatini avtomatlashtirish bo‘yicha hal qilinadigan vazifaning eng murakkab jihati dasturiy ta‘minotdan foydalanish samaradorligi

BARQAROR IQTISODIY O‘SISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH MASALALARI

ko‘proq darajada foydalanuvchi malakasini oshirishga bog‘liq. Agar kichik auditorlik kompaniyasida ba’zida dasturiy ta’minot imkoniyatlarini o‘rganish va undan to‘g‘ri foydalanishni o‘rganish kifoya bo‘lsa, unda yirik auditorlik kompaniyalarida vaziyat biroz boshqacha.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 11 apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi hududida qo‘llash uchun auditning xalqaro standartlarini tan olish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” 171-son [qarori](#) bilan “O‘zbekiston Respublikasi hududida qo‘llash uchun auditning xalqaro standartlarini tan olish tartibi to‘g‘risidagi nizom” tasdiqlandi.

Aniq va tezkor audit o‘tkazish uchun bugungi kunda auditorga kompaniya ma’lumotlarini osonroq qayta ishlash, tahlil qilish va tashish imkoniyatini beradigan axborot texnologiyalari (IT) qo‘llanilmoqda. Axborot texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha auditorning ishi auditning xalqaro standartlari bilan tartibga solinadi.

«Bugungi kunda, shuningdek, auditorlar faoliyatida qo‘llaniladigan bir nechta axborot tizimlari guruhlar mavjud. Birinchi guruhga ofis dasturlari kiradi, ularning muhim afzalligi bu jadvallar va so‘z jarayonlari bilan ishlash, shuningdek ma’lumotlar bazasini boshqarishdir. Bunday ofis dasturlariga taniqli Microsoft to‘plami (MS Excel, MS Word, MS Access), elektron jadval protsessori «Gnumeric», «LibreOffice» to‘plami va boshqalar kiradi. Murakkab hisob-kitoblarni uchun «SPSS», «Statistica», «SAS», «Statgraphics Plus» va boshqalar kabi statistik tizimlar mavjud.

Axborot tizimlarining yana bir guruhi - bu moliyaviy tahlil dasturlari. Ular auditorlik tashkiloti tomonidan mijoz korxonaning moliyaviy holatini baholash, biznesni rivojlantirishning istiqbolli yo‘nalishlarini bashorat qilish, samaradorlikni oshirish bo‘yicha tegishli boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish va boshqalar uchun foydalaniladi. Ushbu dasturlarga «Audit Expert», «Ваш финансовый аналитик», «ФинЭк Анализ» va boshqalar kiradi. Amalda bunday moliyaviy tahlil dasturlari juda foydali hisoblanadi. Masalan, «Ваш финансовый аналитик» dasturi tashkilotning moliyaviy faoliyati to‘g‘risida to‘liq hisobot tuzishi mumkin, bu qo‘shimcha ravishda mijozga batafsil matn tavsiflari, to‘liq baho va moliyaviy holatga nisbatan yuqori sifatli fikrlarni taqdim etish imkonini beradi. O‘z navbatida, «Audit Expert» moliyaviy tahlil dasturi auditorga dasturga o‘z tahlil usullarini qo‘shish va amalga oshirish imkoniyatini beradi. Ushbu dasturlarning asosiy afzalliklari vaqtini tejash va moliyaviy tahlil sifatini oshirishdir.

Auditorlik faoliyatida zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida tahliliy amallarning bajarilishi ish samaradorligini oshirishga, murakkab hisob-kitoblarni oson amalga oshirishga, mijoz korxonasi faoliyati uzluksizligi hamda samaradorligini kompleks baholashga hamda prognozlashning samarali usullaridan foydalanishga, shu bilan bir qatorda korxonasi rahbariyati uchun auditorlik xulosalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Гольшева Е.А. Информационные технологии в аудите // Синергия наук. 2017.

BARQAROR IQTISODIY O‘SISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH MASALALARI

№ 8. – С. 102 – 108. – URL: <http://synergy-journal.ru/archive/article0236>

2. Choriev I.X. Auditorlik faoliyatida tahliliy amallarni takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent:, «Iqtisod-moliya»nashriyoti, 2021, - 21-26 b.

2. Чориев И.Х. (2023). Молиявий ҳисоботлардаги хатоликларни аниқлашда тахлилий амаллардан фойдаланишнинг услубий жиҳатлари. *Scientific Journal of “International Finance & Accounting*, Issue 1, February 2023.

3. Чориев И.Х. (2023). Молиявий инвестициялар ҳисобини такомиллаштириш. *Scientific Journal of “International Finance & Accounting*, Issue 2, April 2023.

4. Klichev, B.P., Choriev, I. X. (2021). The Issues Of Business Activity Organization In Uzbekistan. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*. Volume 12, Issue 7, July 2021: 4587-4593.-
[URL:https://www.tojq.net/index.php/journal/article/view/4494](https://www.tojq.net/index.php/journal/article/view/4494)

5. Юлдашев, Ж. А. ТИЖОРАТ БАНКЛАРИДА МИЖОЗЛАР БИЛАН МУНОСАБАТЛАР ҲОЛАТИНИ БАҲОЛАШ УСУЛИНИ ТАКОМИЛАШТИРИШ.

6. Qlichev Baxtiyor Pardayevich. (2024). Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari. *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT*, 4 (2024), 754–759

7. Қличев, Б. (2022). КРІ ТИЗИМИ АСОСИДА МОДДИЙ РАҒБАТЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ ТАҲЛИЛИ. *Архив научных исследований*, 2(1). извлечено от <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1343>

8. Klichev Bakhtiyar Pardayevich. (2024). Problematic Aspects of Organizing Cvp-Analysis in the Enterprises of Uzbekistan // *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 5(5), 241–248. Retrieved from <https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4906>

9. Qlichev Baxtiyor Pardayevich. (2024). Korxonalarda operatsion faoliyat samaradorligini tahlil qilish masalalari. *World Scientific Research Journal*, 26(3), 86–94. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/3251>

10. Косимович, Я. У. (2024). Ташқи савдо фаолиятида мақбул ечимни топиш масалаларини тахлили. *World scientific research journal*, 26(2), 199-205.

11. Tulaev, M. (2024). Moliyaviy hisobot konsepsiyalari. *Nordic Press*, 2(0002).

12. ҚЛИЧЕВ, . Б. П. (2022). ИШБИЛАРМОНЛИК ФАОЛЛИГИ ТАҲЛИЛИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ. *Архив научных исследований*, 2(1). извлечено от <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/373>

13. Кличев, Б. (2023). Корхоналарда маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми тахлилинини такомиллаштириш масалалари. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 170–173. <https://doi.org/10.47689/TSUE2022-pp170-173>

14. Qlichev, B. (2024). Korxonalar faoliyatini rivojlantirishda operatsion faoliyat tahlilining zarurligi. Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, Konferensiya to'plami. Termiz, O'zbekiston. 15-iyun 2024-yil. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11909171>

15. Yakypbaevich, I. J. ., Abrarovich, Y. J. ., Akhtamovich, H. S. ., & Bekmurodova. (2023). COMMERCIAL BANKING, CREDIT OPERATIONS, PROVISION OF COLLATERAL, ASSESSMENT MECHANISMS. *FAN, TA'LIM, MADANIYAT VA INNOVATSIYA JURNALI | JOURNAL OF SCIENCE, EDUCATION, CULTURE AND INNOVATION*, 2(4), 6–13. Retrieved from <https://mudarrisziyo.uz/index.php/innovatsiya/article/view/251>

16. Қличев Бахтиёр Пардаевич, (2023). Корхоналарда маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми тахлилинини такомиллаштириш масалалари. Issues of improving the analysis of the volume of production at enterprises. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ

BARQAROR IQTISODIY O‘SISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH MASALALARI

ИДЕИ В МИРЕ,13(7), 42–49. Retrieved from <http://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/2782>

17. Abdullayev, A., & Djamalov, H. (2023). ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE INTERNAL CONTROL SERVICE FOR THE FULFILLMENT OF TAX OBLIGATIONS OF ENTERPRISES. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 8(4), 297-307.

18. Худоёров О.О. (2023). Банк тизимини рақамлаштириш шароитида рақамли банк технологияларини жорий қилиш . ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 13(7), 99–107. Retrieved from <http://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/2788>

19. Xudoyorov, O. O. (2023). Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o‘rni.

20. Odilovich, K. O. (2024). IMPACT OF REMOTE BANKING SERVICES ON BANK INCOME. *International Journal of Education, Social Science & Humanities*, 12(6), 82-86.

21. Klichev, B.P., Tulaev, M.S. (2021). Issues of development of the analysis of business activity in joint-stock companies of Uzbekistan. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*. ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 11, November 2021, 584-591. <https://doi.org/10.5958/2249-7137.2021.02539.8>

22. Majidov, J. K. (2019). Ways of improving management of credit portfolio at commercial banks. *International Journal of Research in Social Sciences*, 9(3), 725-736.

23. Мажидов Ж. (2024). Тижорат банклари активлар портфелларининг сифатини ошириш бўйича хориж тажрибаси ва унинг ўзига хос хусусиятлари. (2024). *Ustozlar Uchun*, 1(4), 1463-1467. <https://pedagoglar.org/index.php/02/article/view/3878>

